

Arbitrator Assignments of a Judge with Regard to Independence and Impartiality

Keywords: judge, independence, impartiality, bias, arbitration, secondary occupation

Olli Mäkelä

English Abstract

Arbitration has a long history in Finland, and traditionally judges have also worked as arbitrators. The role of an arbitrator is a natural one for a judge, but conversely, the impartiality and independence required of a judge limit the permissibility of secondary occupations. This article discusses broadly the following questions: how can a judge's arbitrator assignments affect his or her independence and impartiality, and how can society regulate this?

The article concludes that arbitrator assignments can endanger a judge's independence and impartiality in a number of ways. The current legislation on judges' secondary occupations is ineffective in preventing such endangerment, both in theory and in practice. A ban on judges' arbitrator assignments is, however, held to be excessive and unnecessary. To resolve the problem, a number of de lege ferenda as well as soft law changes are proposed. To emphasise and illustrate the point of the article, the article also presents different scenarios wherein a judge can be considered biased due to earlier arbitration assignments.

Full Article in Finnish

Tuomarin välimestehtävät riippumattomuuden ja puolueettomuuden näkökulmasta

Asiasanat: tuomarit, riippumattomuus, puolueettomuus, esteellisyys, välimiesmenettely, sivutoimi

1 Johdanto

Välimiesmenettely on vaihtoehtoinen riidanratkaisukeino, jonka juuret vievät pitkälle suomalaisen ja eurooppalaisen kaupankäynnin menneisyyteen. Välimiehiä on käytetty Suomessa ratkaisemaan riitoja jo pitkään, ja menettely on ollut ennen kaikkea liike-elämän suosiossa. Välimiehinä käytetään tyypillisesti oikeudellisia asiantuntijoita, esimerkiksi professoreita ja asianajajia. Myös tuomarit voivat toimia välimiehinä. Tuomarin näkökulmasta välimiehenä toimiminen on varsin luonnollinen tehtävä, sillä onhan hän riitojen ratkaisun asiantuntija jo ammatiltaan.

Tuomioistuinten lainkäyttöä ja yleisemmin tuomareita säännellään kuitenkin monin tavoin, esimerkiksi säännöksillä tuomareiden nimittämisestä tai esteellisyydestä. Näillä pyritään turvaamaan muun muassa lainkäytön objektiivisuus. Yhteiskunnan kannalta ei ole täysin samantekevää, mitä tuomari tekee vapaa-ajallaan tai sivutoimenaan. Vaikka tuomari ei itse sitä aina tiedostaisi, hänen hoitamillaan välimestehtävillä on myös vaikutus hänen tuomarinvirkaansa ja toimintaansa tuomarina. Erityisesti niillä voi olla vaikutus tuomarin riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen.

Tässä artikkelissa pyrin selvittämään, miten välimestehtävät voivat vaikuttaa tuomarin riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen, sekä miten yhteiskunta voi puuttua tähän vaikutukseen. Ensimmäisessä osassa käsittelem eräitä tekstin kannalta merkittäviä yleiskäsitteitä. Toisessa osassa esittelen ja arvioin nykyistä tuomarien välimestehtävien sääntelykehystä ja erityisesti sen onnistumista tuomioistuinten riippumattomuuden ja puolueettomuuden turvaamisessa. Kolmannessa osassa pohdin *de lege ferenda* tuomarien välimestehtävien sallittavuutta sekä esittelen joitakin parannusehdotuksia nykyiseen lainsäädäntöön. Neljännessä osassa käyn läpi yksityiskohtaisesti

tuomarin esteellisyyttä välimiestehtävien perusteella käytännön esimerkkinä välimiestehtävien vaikutuksesta riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen. Lopuksi esitän muutamia kokoavia kommentteja.

2 Peruskäsitteistä

2.1 Riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta

Tuomioistuimen riippumattomuus ja puolueettomuus on keskeinen oikeusvaltioperiaate sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytys. Perustuslain kontekstissa riippumattomuuden ymmärretään kattavan sekä tuomioistuimen riippumattomuuden suhteessa toimeenpanovaltaan että puolueettomuuden suhteessa eri asiapuoliin.¹ Prosessioikeudessa riippumattomuus ja puolueettomuus voidaan käsitteinä erottaa siten, että riippumattomuus tarkoittaa tuomioistuimen päätösvallan itsenäisyyttä yleisesti eli rakenteellisesti, ja puolueettomuus viittaa riippumattomuuteen yksittäisessä tapauksessa.² Voidaan puhua myös joko tuomarin tai tuomioistuimen riippumattomuudesta, mutta tällaista erottelua on harvoin tarpeen tehdä: tuomioistuimen riippumattomuuden edellytyksenä on yksittäisen tuomarin riippumattomuus ja päinvastoin.³

Riippumattomuus koostuu useammasta elementistä: perinteisesti sillä on tarkoitettu erityisesti riippumattomuutta muusta valtiovallasta, eli lainkäytössä tuomaria sitoo ainoastaan laki.⁴ Tämän valtiosääntöoikeudellisen riippumattomuuden lisäksi tunnetaan tuomioistuinten rakenteellinen ja hallinnollinen riippumattomuus muista valtion elimistä sekä prosessioikeudellinen riippumattomuus muista tuomioistuimista.⁵ Lopuksi voidaan vielä puhua sosiaalisesta riippumattomuudesta, jolla tarkoitetaan riippumattomuutta yhteiskunnassa vaikuttavista eri etujärjestöistä, painostusryhmistä ja tiedotusvälineissä esitetyistä kannanotoista.⁶ Riippumattomuutta turvaavat esimerkiksi tuomarin nimitysjärjestelmä ja virassapysymisoikeus. Puolueet-

1 Hallberg 2011, s. 799.

2 Erottelun voidaan katsoa vakiintuneen ainakin kirjallisuudessa, ks. esimerkiksi Jokela 2005, s. 203, Virolainen 1995, s. 338–339, ja Tapanila 2007, s. 60–61.

3 HE 109/1999 s. 6.

4 Ks. muun muassa Tirkkonen 1974, s. 104.

5 Jokela 2005, s. 204–207.

6 Jokela 1985, s. 516.

tomuuden – tapauskohtaisen riippumattomuuden – katsotaan taas sisältävän esteettömyyden eli objektiivisuuden suhteessa asianosaisiin ja vapauden ennakkoluuloista käsiteltävässä asiassa.⁷ Tuomarin puolueettomuus turvataan erityisesti oikeudenkäymiskaaren (OK, 1734/4) 13 luvun esteellisyys-säännöksillä, jotka uudistettiin vuonna 2001.

2.2 Välimiehistä ja välimiesmenettelystä

Välimiesmenettely on vaihtoehto perinteiselle tuomioistuinprosessille dispositiivisissa riita-asioissa, ja varsin tavallinen riidanratkaisukeino keski suurten ja suurten yritysten välisissä liikesuhteissa. Välimiesmenettelyn etuina pidetään muun muassa sen nopeutta, joustavuutta, ratkaisijoiden asiantuntemusta, luottamuksellisuutta (ei-julkisuutta) sekä osapuolten mahdollisuutta valita itse välimiehet.⁸ Välimiesmenettelystä säädetään laissa välimiesmenettelystä (VäliML, 1992/967).

Välimiesmenettely voi olla joko *ad hoc* -tyyppistä, institutionaalista tai näiden sekamuoto. *Ad hoc* -menettelyssä osapuolet vastaavat kaikilta osin menettelystä kuten esimerkiksi välimiesten valitsemisesta. Institutionaalisessa menettelyssä asianosaiset taas turvautuvat olemassaolevaan välityslautakuntaan, joka hallinnoi menettelyä. Käytännössä suurten yhtiöiden välisissä riidoissa käytetään lähes aina institutionaalista menettelyä. Suomessa ja Ruotsissa käytetyimpiä ovat Keskuskauppakamarin (KKK) välityslautakunta sekä Tukholman kauppakamarin ja Kansainvälisen kauppakamarin vastaavat elimet.⁹ Menettelyn tyyppistä tai instituutiosta riippumatta osapuolet maksavat välimiehille palkkion asian ratkaisemisesta, ja lopullisesti välimiespalkkiot tuomitaan muiden oikeudenkäyntikustannusten mukana hävinneen osapuolen maksettavaksi. Välimiesten palkkion määrä tyypillisesti hinnoitellaan muun muassa riidan arvon ja asian monimutkaisuuden perusteella, ja palkkion määrä saattaa nousta huomattavan suureksi. Välityslautakunnilla on yleensä omat riidan arvoon sidotut palkkiosuosituksensa.¹⁰

7 Jokela 2005, s. 203. Ks. myös HE 109/1999, s. 6.

8 KM 1997:12, s. 6–7. Ks. myös esim. Havansi 2012, s. 1281.

9 Roschier Disputes Index, s. 6. Tämä on Roschier Asianajotoimisto Oy:n tilaama ja TNS SIFO Prosperan järjestämä kysely Suomen ja Ruotsin suurimmille yrityksille, jolla tutkittiin näiden riidanratkaisukäytäntöjä.

10 KM 1997:12, s. 42.

Osapuolilla on lähtökohtaisesti täysi sopimusvapaus välimiesten henkilöistä ja määrästä. *Ad hoc* -menettelyssä VäliML määrää valitsemismenettelystä, institutionaalisissa menetelmissä taas instituution säännöt. Tavallisesti valitaan joko yksi tai kolme välimiestä. Kolmen välimiehen kokoonpanossa tyypillisesti kumpikin osapuoli valitsee yhden välimiehen. Välimiesmenettelylain mukaisessa menetelmässä välimiehet valitsevat keskenään puheenjohtajan, kun taas edellä mainittujen instituutioiden säännöissä tämän tekee lautakunta.¹¹

Välimiehen kelpoisuudesta säädetään VäliML:ssa sekä välityslautakuntien säännöissä. Välimiehen tulee olla puolueeton ja riippumaton (VäliML 9 §); puheenjohtajalle voidaan asettaa vielä erityinen neutraalisuusvaatimus, koska hänen äänensä usein ratkaisee.¹² Lautakuntien säännöt tai VäliML eivät aseta rajoituksia sille, minkälaisen uran välimies on tehnyt tai missä hän saa työskennellä välimiestehtäviensä ohella. Täten myös tuomarit voivat toimia varsin vapaasti välimiehinä. Toisaalta välimiestehtävät vaikuttavat varsin merkittävästi tuomarin riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen, ja tästä syystä yhteiskunnalla on syitä säännellä tuomareiden välimiestehtäviä. Seuraavissa luvuissa käsitellään tämän sääntelyn sisältöä ja toimivuutta sekä selostetaan, miten tuomarin välimiestehtävät voivat vaikuttaa tämän riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen.

3 Tuomarin välimiestehtävien sääntely

3.1 Lainsäädäntökehys

Tuomareiden toimintaa on säännelty muun muassa laissa tuomareiden nimittämisestä (NimittL, 2000/205) ja valtion virkamieslaissa (VirkamL, 1994/750). NimittL 14 §:n mukaan vakinaiseen tuomarin virkaan nimittävänä esitettävän henkilön on ennen nimittämistä annettava valtion virkamieslainsäädännössä tarkoitettu selvitys sidonnaisuuksistaan. Säännös viittaa VirkamL:n 18 §:än, jossa säädetään muun muassa:

11 International Chamber of Commerce (ICC) Rules of Arbitration, art. 12; [Tukholman kauppakamarin] Arbitration Rules 2010, art. 13; Keskuskauppakamarin välityslautakunnan säännöt, 6 §.

12 Havansi 2012, s. 1283.

” – Tuomari tai tuomioistuimen esittelijä ei saa ottaa vastaan tai pitää mitään sivutoimintaa, ellei tuomioistuin hakemuksesta myönnä siihen lupaa. Sivutoimilupa voidaan antaa myös määräajaksi ja rajoitettuna. – –

Harkittaessa sivutoimiluvan myöntämistä on otettava huomioon, että virkamies ei saa sivutoimen vuoksi tulla esteelliseksi tehtävässään. Sivutoimi ei myöskään saa vaarantaa luottamusta tasapuolisuuteen tehtävän hoidossa tai muutenkaan häitätä tehtävän asianmukaista hoitamista taikka kilpailevana toimintana ilmeisesti vahingoittaa työnantajaa.

– –

Sivutoimen harjoittamista koskevan ilmoituksen tai lupahakemuksen yhteydessä esitetyt tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista ovat salassa pidettäviä.”

On huomattava, että sivutoimista saaduille tuloille ei ole asetettu mitään rajoja.¹³ Lisäksi ilmoituksen antamisen laiminlyöntiä ei ole mitenkään sanktioitu.¹⁴

3.2 Empiirisiä havaintoja ja sääntelyn historia

Teoreettisesti tarkasteltuna järjestelmä näyttää varsin uskottavalta. Tuomarin on haettava välimiestehtäviinsä lupa tuomioistuimelta, ja lupaedellytykset ovat tiukat. Tuomarilla on myös ilmoitusvelvollisuus sidonnaisuuksistaan. Järjestelmä ei kuitenkaan toimi kovin hyvin. Seuraavaksi kuvailen lyhyesti nykytilanteen sääntelyhistoriaa sekä lukumääräistä empiiristä tietoa tuomareiden toimimisesta välimiehinä. Keskityn erityisesti korkeimman oikeuden (KKO) havainnointiin, sillä alemmista tuomioistuimista ei ole saatavilla yhtä kattavaa ja yksityiskohtaista tietoa.¹⁵

Vuonna 1997 tehdyn kyselyn mukaan 6,3 prosenttia kyselyyn vastanneista tuomareista oli toiminut välimiehinä vuosina 1993–1997. Tuona aikana KKO:n kahdestakymmenestä oikeusneuvoksesta kolmetoista oli hoitanut välimiestehtäviä, ja heistä kuusi oli hoitanut yli kaksi välimiestehtävää. Näistä kuudesta oikeusneuvoksesta eniten hoitanut oli toiminut yhdeksästätoista välimiesoikeudessa ja vähiten hoitanut oli toiminut yhdeksässä vä-

13 Näin tehdään taas esimerkiksi Tanskassa. Ks. lausunto OH2012/178.

14 Tapanila 2007, s. 371.

15 Lisäksi KKO:lla on korostunut merkitys maan ylimpänä tuomioistuimena. Näistä syistä ilmeisesti myös julkisessa keskustelussa on keskitytty KKO:n välimiestehtäviin. OKV 683/1/2012.

limiesoikeudessa.¹⁶ Voitiin siis puhua huomattavasta välimiestehtävien keskittymästä tietyille KKO:n oikeusneuvoksille. 1990-luvulla velloi julkinen keskustelu tuomareiden välimiestehtävistä muutenkin erityisen vahvana.¹⁷ Oikeuskansleri totesi päätöksessään 28.8.1997, että KKO:n käytäntö yleisluontoisista ja yksilöimättömistä ilmoituksista jäsenten sivutoimista ei vastannut valtion virkamiesten sivutoimien valvontaa koskevan lainsäädännön vaatimuksia.¹⁸ Päätös käynnisti lainmuutoksen, joka johti nykyisen sivutoimilupajärjestelmän käyttöönottoon tuomareille.¹⁹

Oikeustoimittajat ry:n tekemän selvityksen mukaan vuosina 2008–2012 eräät tuomioistuimet myönsivät yhteensä 41 sivutoimilupaa välimiestehtäviä varten. Selvitys kattoi KKO:n, korkeimman hallinto-oikeuden (KHO), kaikki hovioikeudet ja työtuomioistuimen, mutta käräjäoikeuksista vain Helsingin käräjäoikeuden. Valtaosan – yhteensä 27 – noista välimiestehtävistä sai KKO. Välimiestehtäviä hoiti kahdeksan KKO:n oikeusneuvosta, ja heistä kuudella oli tuona aikana vähintään kolme välimiestehtävää. Keskimääräinen välimiessivutoimen kesto oli kymmenen kuukautta: lyhyin oli alle kuukauden ja pisin lähes kaksi ja puoli vuotta. Eniten välimiestehtäviä hoitanut oikeusneuvos hoiti tuona aikana seitsemän välimiestehtävää. Verotiedoista selviää myös, että KKO:n oikeusneuvokset ovat saaneet välimiestehtävistä ansioita, jotka ovat parhaimmillaan kolminkertaisia heidän normaaliin virkapalkkaansa nähden.²⁰ Lisäksi kahdessatoista tapauksessa tuomarin oli nimennyt välimieheksi KKK:n välityslautakunta; vuonna 2012 samassa välityslautakunnassa toimi kaksi KKO:n jäsentä, yksi puheenjohtajana ja toinen varsinaisena jäsenenä.²¹

16 KM 1997:12, s. 20–25.

17 Uhlbäck 1997, s. 1. Ks. myös Virolainen 1997, s. 117–164, joka kirjoitettiin paljolti vastauksena tuohon julkiseen keskusteluun. Jyrki Virolainen on pitkään kritisoinut tuomareiden välimiestehtäviä, viime aikoina esim. blogissaan 6.6.2012, 17.12.2012 ja 15.1.2013.

18 OKV 244/1/1997.

19 Virolainen on luonnehtinut tätä lainmuutosta ”torsoksi”; ks. Virolainen, Jyrki: ‘604. KKO:n jäsenten salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta’. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> 10.2.2013. Sääntelyn arvioinnista lisää jäljempänä.

20 Pietiläinen, Tuomo: Salaisilta tahoilta 370000 euroa välimiespalkkaa KKO:n tuomarille. Helsingin Sanomat 3.11.2011.

21 Välityslautakunnassa oli tuolloin yhteensä kahdeksan jäsentä. KKO:n oikeusneuvokset muodostivat siis neljäosan koko välityslautakunnasta.

Toisaalta vuosina 2010–2012 vain neljä KKO:n oikeusneuvosta hoiti välimiestehtäviä ja vuonna 2012 KKO myönsi vain yhden sivutoimiluvan välimiestehtävään.²² Useampia samanaikaisia välimiestehtäviä ei sallita KKO:n käytännön mukaan.²³ Nykyisessä KKK:n välityslautakunnan kokoonpanossa ei ole tuomarijäseniä. Viime aikoina siis tuomarien välimiestehtävät KKO:ssa ovat vähentyneet. Tämä ei kuitenkaan poista asian laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, ja muutaman vuoden muutos voi yhtä hyvin olla tilapäinen notkahdus. Mainittakoon vielä, että KKO:n oikeusneuvokset eivät toimi riidan osapuolen nimeäminä välimiehinä, vaan pelkästään välimiesmenettelyn puheenjohtajana tai ainoana välimiehenä. Korkeimman oikeuden mukaan tällainen välimies ei ole toiminnassaan riippuvainen kummastakaan asianosaisesta.²⁴

Välimiestehtävien lukumäärääkin huomionarvoisempaa on, että KKO:sta saamani tiedon mukaan KKO ei ole evännyt 118 haetusta sivutoimiluvasta yhtäkään koko sääntelyn voimassaoloaikana.²⁵ Myöskään KHO:ssa ei ole evätty lupia, mutta sieltä saamani tiedon mukaan hallintoneuvokset tiedustelevat jo etukäteen epävirallisesti hakemuksen menestymismahdollisuuksista ja täten vain menestymiskelpoisia hakemuksia jätetään. Lisäksi KHO:ssa on hakemuksia vain puolisenkymmentä vuosittain, verrattuna KKO:n noin kymmeneen. Kaupallisia sivutoimia on vain vähän, ja välimiestehtäviä ei hoideta.²⁶ Mikään muukaan tuomioistuin ei ollut vuosina 2008–2012 evännyt sivutoimilupaa taikka pyytänyt tietoa välimiespalkkion suuruudesta.²⁷

Välimiestehtävät ovat siis ainakin KKO:n osalta merkittävästi vähentyneet 1990-luvun puoliväliin verrattuna. Osa tästä laskusta johtunee uudesta sääntelystä, vaikka vuosien 1993–1997 korkeat luvut voitaneen olettaa

22 Pia Sive: KKO valvoo välimiestehtäviä. Kauppalehti 17.01.2013. Kirjoittaja on KKO:n viestintäpäällikkö.

23 Lausunto OH2012/178.

24 Korkeimman oikeuden tiedote: KKO:n jäsenet eivät toimi riidan osapuolen nimeäminä välimiehinä. 6.6.2012. Ks. myös lausunto OH2012/178.

25 Sain nämä tiedot sähköpostikyselyllä korkeimpaan oikeuteen; minulle vastasi KKO:n hallinnollinen sihteeri 12.11.2012.

26 Sain nämä tiedot sähköpostikyselyllä korkeimpaan hallinto-oikeuteen; minulle vastasi KHO:n viestintäpäällikkö 22.11.2012.

27 Oikeustoimittajat ry:n selvitys: Välimiestehtävät keskittyvät korkeimpaan oikeuteen. 5.6.2012.

myös lamavuosien aiheuttamiksi poikkeuksiksi eikä normaalitilaksi.²⁸ Toisaalta välimiestehtävät edelleen keskittyvät tietyille KKO:n jäsenille, ja merkittävää on, ettei KKO ole evännyt yhtäkään sivutoimilupaa.

3.3 Sääntelyn arviointia

Ainakin KKO on tähän asti hyväksynyt *kaikki* jäsentensä sivutoimilupahakemukset, joten voidaan perustellusti kysyä, toimiiko järjestelmä vain paperilla mutta ei käytännössä.²⁹ On tietenkin mahdollista väittää, että kuten KHO:ssa, KKO:n oikeusneuvokset tekisivät vain sellaisia sivutoimilupahakemuksia, joiden he voivat olettaa tulevan hyväksytyksi. Tämä argumentti ei kuitenkaan ole nähdäkseni kovin kestävä, jos KKO:ssa on vuosittaisia hakemuksia noin kaksinkertaisesti KHO:een verrattuna. Kun KKO:n tietyt oikeusneuvokset hoitavat välimiestehtäviä säännöllisesti, on kyseenalaista harkitseeko tuomioistuimien todella VirkamL 18 §:n 2 momentissa mainittuja seikkoja eli sivutoimen synnyttämää esteellisyyttä, luottamuksen vaarantumista tai haittaa tehtäville. Alun perin tarkaksi seulaksi³⁰ tarkoitettua sivutoimilupajärjestelmästä on tullut enemmänkin kumileimasin KKO:n välimiestehtäville. Jos maan ylimmässä tuomioistuimessa kontrolliin suhtaudutaan välinpitämättömästi, voiko tilanne olla parempi muissakaan tuomioistuimissa?

Ongelmallinen on myös VirkamL 18 §:n 5 momentti, jonka mukaan tiedot välimiesoikeusriidan asianosaisista ovat salassa pidettäviä. Kuten jäljempänä 5. luvussa esitetään, välimiestehtävät voivat vaarantaa tuomarin puolueettomuuden myös konkreettisesti yksittäistilanteessa tekemällä tämän esteelliseksi. Tällaisessa tilanteessa on asianosaisen tekemällä esteellisyysväitteellä suuri merkitys. Asianosainen ei kuitenkaan voi esittää esteellisyysväitettä, jos hän ei voi saada tietää kenelle tuomari on hoitanut välimiestehtäviä. Voidaan vielä kysyä, miten nykyinen järjestelmä vaikuttaa yleiseen luotta-

28 Virolainen, Jyrki: '17. KKO:n oikeusneuvokset välimiehinä'. Jyrki Virolaisen blogi 9.9.2008. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/>, vierailupäivä 10.2.2013.

29 Virolainen, Jyrki: '604. KKO:n jäsenten salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta'. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/>, vierailupäivä 10.2.2013.

30 Näin voidaan ainakin päätellä tuomaritoimikunnan osamietinnöstä KM 1997:12, vaikkei sitä suoraan lausutakaan.

mukseen tuomioistuimiin ja sitä kautta lainkäytön legitimitettiin.³¹ Ongelmallisinta on juuri välimiesmenettelyn osapuolien ei-julkisuus: jos tiedot olisivat julkisia, asianosaiset sekä ulkopuoliset voisivat tehokkaasti kontrolloida tuomareiden esteellisyyttä yksittäistapauksissa. Tuomareiden salaiset ja korkeat välimiespalkkiot tuntemattomilta suuryrityksiltä heikentävät tuomioistuinten ja niiden tuomioiden uskottavuutta yleisön silmissä.³² Tiilannetta ei auta, vaan oikeastaan vain pahentaa, että laki jopa nimenomaan sallii tämänkaltaisen salailun. Turun yliopiston prosessioikeuden professorin Antti Jokelan sanoin: “Jos järjestelmä antaa mahdollisuuden rakenteelliseen korruptioon, se pitää korjata.”³³

4 De lege ferenda -kysymyksiä tuomarin välimiestehtävistä

4.1 Tulisiko tuomareiden ylipäänsä saada toimia välimiehinä?

Yhtenä ratkaisuna edellä käsiteltyihin ongelmiin on esitetty tuomareiden välimiestehtävien kieltämisestä kokonaan tai ainakin KKO:n osalta.³⁴ Asiasta tehtiin vuonna 1997 lakialoite,³⁵ ja myös julkinen keskustelu oli vilkasta kyseisenä vuotena. Monessa maassa, kuten Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Itävallassa, tuomareiden välimiestehtävät on eri tavoilla kielletty

31 Ylimmät oikeusasteet ja niiden ratkaisut käytännössä muovaavat merkittävästi julkista käsitystä oikeuden tilasta ja tuomioistuinten toiminnasta. Ks. myös OKV 683/1/2012.

32 Asiasta on kirjoitettu tiedotusvälineissäkin silloin tällöin. Ks. viime ajoilta esim. Pietiläinen, Tuomo: Salaisilta tahoilta 370000 euroa välimiespalkkaa KKO:n tuomarille. Helsingin Sanomat 3.11.2011. Myös Vihavainen, Suvi: KKO:n tuomareilla on eniten välimiestehtäviä. Helsingin Sanomat 06.06.2012. 1990-luvulla Välimiesoikeus ja tuomarit. Helsingin Sanomat 4.12.1995. Ks. myös Virolainen 1997, s. 156–160 ja Virolainen – Pölönen 2004, s. 459–460.

33 Vihavainen, Suvi: KKO:n tuomareilla on eniten välimiestehtäviä. Helsingin Sanomat 6.6.2012.

34 Virolainen on vaatinut tätä lukuisissa teksteissä jo useamman vuosikymmenen. Ks. esim. Virolainen 1997, s. 156 sekä Virolainen, Jyrki: ‘604. KKO:n jäsenen salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta’. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013. Myös Kaarlo Tuori on kritisoinut asiaa, ks. Tuori 1996, s. 498 ja Tuori 2000, s. 1057.

35 Markku Pohjola /sd ym.: Lakialoite laiksi välimiesmenettelystä annetun lain 8 §:n muuttamisesta, LA 30/1997 vp. Aloitteen mukaan VäliML 8 §:än olisi lisätty 3 momentti seuraavasti: ”Välimiehenä eivät kuitenkaan saa toimia korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden presidentit tai jäsenet. Valtioneuvosto voi, yleisen edun tai muun painavan syyn niin vaatiessa, yksittäistapauksessa myöntää poikkeuksen tästä kiellosta.” Aloite herätti runsaasti keskustelua eduskunnassa ja se lähetettiin lakivaliokuntaan. Se ei kuitenkaan johtanut lakimuutokseen.

joko lainsäädännössä tai muissa ohjeissa.³⁶ Muissa maissa, kuten Saksassa ja Ranskassa, niitä on taas muuten säännelty tai asetettu luvanvaraiseksi.³⁷ Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 4 artikla kieltää kaiken palkallisen ammattitoiminnan, ellei siihen saada lupaa, ja käytännössä tuomioistuimen tuomarit eivät toimi välimiehinä.³⁸

Tuomareiden välimiestehtävien kieltämistä on perusteltu usein juuri tuomioistuinten riippumattomuudella, kun taas mahdollinen esteellisyys ja sen kontrolli on jäänyt vähemmälle huomiolle.³⁹ Ensinnäkin on pidetty ongelmallisena välimiestehtävien vaikutusta tuomioistuinten arvovaltaan ja uskottavuuteen.⁴⁰ Tässä merkityksellisintä ei ole se vaikuttavatko välimiestehtävät *de facto* puolueettomuuteen tai riippumattomuuteen, vaan se, millä asia näyttää ulkopuoliselle. Toiseksi joidenkin tuomareiden suurilukuisia välimiestehtäviä on pidetty merkinä tuomarietiikan rapautumisesta ja siten erityisesti eettisenä ja moraalisenä ongelmana.⁴¹

Tämän lisäksi on myös esitetty eri tapoja, joilla välimiestehtävät voivat konkreettisesti vaikuttaa tuomareiden riippumattomuuteen. Välimiestoimaksiannot voivat synnyttää lojaalisuussuhteita, jotka voivat tehdä tuomarin esteelliseksi. Tällainen lojaalisuus voi vaikuttaa sekä valitusluvan saamiseen että itse jutun ratkaisemiseen. Korkeimman oikeuden osalta on pelätty, että koska KKO nimittää itse omat jäsenensä, sen välimiesjäsenet saattavat valita uusiksi jäseniksi muita välimiesmenettelyiden asiantuntijoita, ja näin välimiehet vähitellen valtaavat KKO:n enemmistön.⁴²

36 *ibid.*, s. 196–197. Esimerkiksi Irävallassa tuomareiden välimiestoiminta on kielletty täysin lailla, kun taas Yhdysvalloissa se on kielletty American Bar Associationin ohjeilla, jotka koskevat myös tuomareita.

37 KM 1997:12, s. 31–36. Ranskassa tuomarin välimiestehtäviin vaaditaan tuomioistuinten lupa, ja Saksassa tuomari saa toimia välimiehenä vain jos molemmat osapuolet tai riippumaton elin on nimennyt tuomarin välimieheksi.

38 KM 1997:12, s. 35.

39 Antti Tapanila on tosin pitänyt esteellisyyttä merkittävämpänä ongelmana (Tapanila 2007, s. 173). Hän on toisaalta myös tehnyt väitöskirjansa tuomarin esteellisyydestä, joten tämä lienee ymmärrettävää.

40 Virolainen, Jyrki: '556. KKO:n jäsenten salaiset välimiestehtävät tulisi kieltää.' Jyrki Virolaisen blogi 12.3.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013.

41 Virolainen, Jyrki: '604. KKO:n jäsenten salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta'. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013.

42 Virolainen, Jyrki: '688. KKO:n presidentiltä yksipuolinen lausunto oikeusneuvosten välimiestehtävistä'. Jyrki Virolaisen blogi 15.1.2013. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013.

On myös korostettu tuomioistuinten sosiaalista riippumattomuutta, eli vapautta eri yhteiskunnallisista erityisintresseistä. Kaarlo Tuori on katsonut, että sidonnaisuudet tällaisiin intresseihin johtavat tuomioistuimet sille poliittisen päätöksenteon alueelle, jonka tulisi demokraattisessa oikeusvaltiossa kuulua lainsäätäjälle. Hän on pitänyt juuri näiden sidonnaisuuksien havaitsemista ongelmallisena ja niiden estämistä tärkeimpänä keskusteltaessa tuomareiden välimiestehtävistä.⁴³ Nähdäkseni hän tarkoittaa tällä sitä, että tuomareiden lukuisat välimiestehtävät voivat synnyttää tuomareille liiallisia sidonnaisuuksia elinkeinoelämään ja sen intresseihin. Jyrki Virolainen on paljon suorasanaisempi puhumalla “rakenteellisesta korruptiosta” ja “hyvä veli -kerhoista”⁴⁴ sekä väittämällä, että vakavin uhka on tuomareiden samastuminen talouselämän ja muun yhteiskunnan eturyhmiin ja niiden erityisintresseihin.

4.2 Vasta-argumentteja

Tuomareiden välimiestehtävien puolesta on kuitenkin esitettävissä monia hyviä perusteluja. Ensinnäkin voidaan mainita jo johdannossa esiin tuotu ajatus siitä, että tuomarit ovat riitojen ratkaisun ammattilaisina varsin luonnollisia välimiesehdokkaita. Tuomareilla on ammattinsa puolesta sellaisia taitoja, että heitä halutaan välimiehiksi.⁴⁵ Tuomareilla on käytännössä enemmän kokemusta puolueettomana pysymisestä kuin esimerkiksi asianajajilla, ja heidän puolueettomuuttaan ja riippumattomuuttaan arvostetaan. Yleisesti ottaen voidaan katsoa, että tuomareiden välimiestehtävistä on etuja yhteiskunnalle, välimiesmenettelyn laadulle ja tasolle sekä tuomareille itselleen.⁴⁶

Tuomareiden sulkeminen välimiesoikeuksien ulkopuolelle luonnollisesti vähentäisi potentiaalisten välimiesten määrää Suomessa. On jopa väitetty, että Suomessa on pulaa puolueettomista ja riippumattomista henkilöistä,

⁴³ Tuori 2000, s. 1057.

⁴⁴ Virolainen, Jyrki: '681. Oikeuskanslerilta kesy kannanotto tuomareiden välimiestehtävistä'. Jyrki Virolaisen blogi 17.12.2012. Haettu osoitteesta http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/vierailupäivä_10.2.2013. Myös Antti Jokela on puhunut ”mahdollisuudesta rakenteelliseen korruptioon”, ks. alaviite 33 edellä.

⁴⁵ KM 1997:12, s. 39.

⁴⁶ Tätä mieltä olivat varsin monet tahot antaessa lausuntoa nykyisen lupajärjestelmän ehdotuksesta. Ks. Uhlbäck 1998, s. 3. Ks. myös lausunto OH2012/178.

jotka voisivat toimia välimiehinä.⁴⁷ Pienempi valinnanvapaus olisi omiaan vähentämään välimiesmenettelyn houkuttelevuutta Suomessa. Lisäksi vaikka joissakin maissa onkin kielletty tuomareiden välimiestoiminta, on kansainvälisesti huomattavan paljon yleisempää, että se on sallittua.⁴⁸

Heikki Halila on katsonut, että ”on paitsi asianomaisia loukkaavaa myös naiivia esittää, että asianomaiset [välimiehet] tulisivat tämän [välimiestoiminnan] perusteella niin myönteisiksi elinkeinoelämän intressejä kohtaan, etteivät voisi toimia ammattituomareina.”⁴⁹ Itsekin luottaisin välimiestuomareiden hyvään harkintaan ja puolueettomuuteen, mutta tämä ei välttämättä riitä. Kuten edellä on selitetty, tuomioistuinten riippumattomuutta ei voida tarkastella vain siltä kannalta, ovatko tuomarit todellisuudessa riippumattomia, vaan on myös huomioitava, miltä asia näyttää ulkopuolisille.

Välimiestehtäviä on perusteltu myös talous- ja kauppapoliittisilla näkökulmillä. Helsingin on silloin tällöin ehdotettu profiloituvan kansainväliseksi välimieskeskukseksi, jossa ratkaistaisiin paljon idänkauppaa koskevia riitoja.⁵⁰ Tämä taas lisäisi Suomen houkuttelevuutta suuryritysten sijoittautumispaikkana sekä yleisesti vaikuttaisi Suomen taloudelliseen kilpailukykyyn. Mahdollisen välimiespoolin rajoittaminen sotisi tätä ajatusta vastaan.⁵¹ On myös esitetty, että kun välimiesmenettelyn houkuttelevuus laskisi, tällä olisi vaikutus välityslausekkeiden käyttöön kansainvälisissä liikesopimuksissa. Tämä puolestaan laskisi suomalaisten suuryritysten kansainvälisten kauppasopimusten määrää ja sitä kautta vaikuttaisi epäsuorasti esimerkiksi työllisyyteen.⁵² Tämä argumenttiketju on kuitenkin niin pitkä ja epävakaalla pohjalla, etten koe sitä kovin perusteltuna. Välimieskeskusargumentti taas on sinänsä uskottava.⁵³

47 *ibid.*, s. 3.

48 KM 1997:12, s. 40.

49 Halila 2002, s. 107.

50 Helsingistäkö välimiesmenettelykeskus. Helsingin Sanomat 23.4.1997. Mykkänen, Päivi: Sveitsi kisaa yritysriidoista Suomen kanssa. Kauppalehti 10.5.2012. Heikkinen, Tuomo: Kauppariidoissa itää iso bisnes. Kauppalehti 5.9.2012.

51 Näin katsoi Olavi Heinonen vuonna 1997 haastattelussa. Helsingistäkö välimiesmenettelykeskus. Helsingin Sanomat 23.04.1997.

52 KM 1997:12, s. 39.

53 Toisaalta esim. Itävallassa ja Yhdysvalloissa toimii monia kansainvälisiä välityskeskuksia, vaikka niissä tuomarit eivät toimi välimiehinä. Ks. Virolainen 1997, s. 150–153.

Samastuminen elinkeinoelämän intresseihin, josta ainakin Tuori ja Viro-lainen ovat varoittaneet, ei ole täysin vakuuttava argumentti. Onhan tuomarilla, varsinkin KKO:n tuomarilla, aina tausta, joka väkisinkin vaikuttaa hänen asenteisiinsa. Tuomarin tehtävänä on ratkaista käsiteltävä asia antamatta asenteiden vaikuttaa ratkaisuun. Erityisesti monet KKO:n oikeusneuvokset ovat ennen tuomarinuraansa toimineet esimerkiksi asianajajina, välimiehinä tai muuten yritysmaailmassa. Täten he ovat jo aloittaessaan tuomarina saattaneet “samastua elinkeinoelämän intresseihin”, mikäli tällaisesta voidaan puhua: tuomarinuran aikaiset välimiestehtävät tuskin muuttavat heidän asenteitaan sen enempiä kuin aiemmat tehtävät. Vastaavasti tuomari on saattanut toimia pitkään valtiolla esimerkiksi ministeriössä, jolloin hänen voidaan väittää samastuneen valtion intresseihin. Epämääräistä samastumista jonkin ryhmän tai asian intresseihin voidaan väittää johtuvan varsinkin monesta tehtävästä. Muutenkin väitteet tuomareiden “hyvä veli -kerhoista” vaikuttavat varsinkin liioitelluilta.

4.3 Ratkaisuehdotuksia

Kaiken edellä esitetyn huomioiden en näe tuomareiden välimiestehtävien täyskieltoa parhaimpana vaihtoehtona edes KKO:n tuomareille. Tuomioistuinten riippumattomuus ja tuomioistuinlaitoksen uskottavuus voidaan turvata tuomareiden välimiestehtäviin vähemmän puuttuvalla tavalla. Toisaalta nykyinen asiantilakaan ei ole tyydyttävä.

Yhdeksi vaihtoehdoksi on esitetty tuomareiden sivutoimivälimiesmenettelyiden osapuolten tekemistä julkiseksi eli käytännössä VirkaML:n 18 §:n 5 momentin poistamista.⁵⁴ Tämä on kuitenkin ongelmallista, sillä välimiesmenettelyn yksi tarkoitus on juuri hoitaa riita piilossa julkisuudelta. Sekä kansainvälinen käytäntö että välimiesmenettelyn periaatteet puoltavat sitä, ettei tieto riidan asianosaisista tule julkisuuteen muutoin kuin jos välimiesriidan asianosaiset niin haluavat.⁵⁵ Lisäksi osapuolten julkisuus ei ratkaise tuomareiden esteellisyyksikontrollin ongelmaa täysin, sillä tietoa ei olisi tuomarin välimiestehtävistä ajalta ennen hänen toimintaansa tuomarina.

54 Antti Jokela haastattelussa. Vihavainen, Suvi: KKO:n tuomareilla on eniten välimiestehtäviä. Helsingin Sanomat 6.6.2012.

55 HE 26/1999, s. 8.

Eräs ehdotettu vaihtoehto tuomarin puolueettomuuskontrolliin on VäliML:n 9.2 §:ää vastaava menettely, jonka mukaan välimieheksi pyydetyn henkilön tulee heti ilmoittaa kaikki seikat, jotka ovat omiaan vaarantamaan hänen puolueettomuuttaan tai riippumattomuuttaan välimiehenä taikka aiheuttamaan näissä suhteissa perusteltuja epäilyksiä. Tämä on käytännössä ongelmallista monestakin syystä: ilmoittaminen lisää byrokratiaa ja työmäärää, hidastaen siten ennestään oikeudenkäyntejä. Tuomari saattaisi kokea velvollisuudekseen ilmoittaa lähes kaikesta mahdollisesta, mikä vaarantaisi myös hänen yksityisyytensä.⁵⁶

Itse näkisin jonkinlaisen kovan sääntelyn tiukentamisen ja pehmeän sääntelyn käyttöönoton parempana vaihtoehtona, ja seuraavaksi esittelen joitakin omia ehdotuksiani. Aluksi olisi aiheellista kieltää lailla tuomareiden toimiminen osapuolten nimeäminä välimiehinä. Näin on käytäntö jo esimerkiksi KKO:ssa, mutta laintasoinen sääntely lisää uskottavuutta, ja tuomareiden välimiestehtävissä on kyse myös tuomioistuinten riippumattomuuden uskottavuudesta. Ainakin Saksassa on vastaavaa sääntelyä, joten idea ei ole edes uusi.

Toiseksi jonkinlaista soft law -tyyppistä sääntelyä, esimerkiksi tapaohjeet, voisi ottaa käyttöön myös tuomareille. Näissä voitaisiin korostaa juuri tuomareiden riippumattomuutta ja tarvetta turvata yleisön luottamus tuomioistuimiin, sekä tarkemmin käsitellä asioita, jotka saattavat vaikuttaa riippumattomuuteen ja yleisön luottamukseen. Välimiestehtävät voitaisiin erikseen mainita esimerkkinä tehtävistä, jotka saattavat liiallisina vaarantaa tuomioistuinten riippumattomuuden sekä luottamuksen siihen. Olennaista olisi juuri saada tuomarikunta, sekä varsinkin paljon välimiestehtäviä hoitavat tuomarit, ymmärtämään asian merkitys.

Kolmantena näkisin, että myös ulkopuolisten laillisuusvalvojien roolia voisi korostaa. Eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille on jo perustuslain 108 ja 109 §:ssä asetettu tehtäväksi muun muassa tuomioistuinten toiminnan laillisuusvalvonta. Sinänsä nämä laillisuusvalvojat voisivat nähdäkseni jo nykytilanteessa antaa huomautuksen esimerkiksi KKO:lle sen jäsenten lukuisista välimiestehtävistä. Näin oikeuskansleri teki

⁵⁶ *ibid*, s. 1303–1304.

1990-luvulla⁵⁷, ja vaikka tilanne on hieman parantunut tuosta ajasta, ei se silti ole tyydyttävä. Laillisuusvalvojen riippumattomuuden vuoksi niitä ei kuitenkaan voi määrätä kiinnittämään tähän ongelmaan huomiota.

Lainsäädännöllä voisi myös asettaa erikseen tuomareiden sivutoimien valvonnan toiselle laillisuusvalvojalle. Tämä voisi toimia esimerkiksi siten, että tuomioistuin myöntäisi sivutoimiluvat, mutta laillisuusvalvoja valvoisi lupien myöntämistä tarkastelemalla vuosittain tarkemmin tuomareiden välimiestehtävien yksityiskohtia ja antamalla epäkohdista tarvittaessa huomautuksia. Tiedot välimiesmenettelyjen asianosaisista voisivat olla edelleen salassa pidettäviä, mutta tuomioistuimen ohella myös laillisuusvalvojalla olisi pääsy niihin. Oikeudenkäynnin asianosainen voisi pyytää laillisuusvalvojalta tiedon, onko tuomari sivutoimien takia mahdollisesti esteellinen; tarkempia yksityiskohtia hän ei saisi. Sinänsä tämä järjestely saattaisi olla ongelmallinen, koska juuri tuomioistuinten riippumattomuuden vuoksi oikeusasiamiehen ei tule puuttua tuomioistuimessa vireillä olevaan asiaan. Toisaalta kyseessä olisi vain tiedon antaminen asianosaiselle, ei puuttuminen toimintaan.⁵⁸

Edellä esitetyn mallin etuna olisi se, että välimiestehtävien osapuolet olisivat tuomioistuimen ulkopuolisen tahon tiedossa, mutteivät kuitenkaan julkisia. Välimiesmenettelyn osapuolet pitäisivät riitansa salaisena, mutta oikeudenkäynnin osapuoli voisi varmistua siitä, että tuomarin mahdolliset välimiestehtävät eivät tee tuomaria esteelliseksi. Tuomarin puolueettomuuden turvaamisen lisäksi malli tukisi tuomareiden riippumattomuutta, ja ulkopuolinen valvonta tekee myös riippumattomuuden uskottavammaksi kuin tuomioistuimen sisäinen valvonta. Ongelmaksi järjestelyssä voi nähdä sen, ettei tuomareiden vanhoja, tuomioistuinuraa edeltäviä välimiestehtäviä olisi tiedossa. Kontrolli oikeudenkäynnissä riippuisi asianosaisen omasta ak-

57 OKV 244/1/1997. Oikeuskansleri käsitteli aihetta myös päätöksessään OKV 683/1/2012. Koska asia on tällä hetkellä oikeusministeriön asettaman työryhmän arvioitavana, oikeuskansleri ei ottanut kovin vahvaa kantaa. Kriitikoista ks. Virolainen, Jyrki: '681. Oikeuskanslerilta kesy kannanotto tuomareiden välimiestehtävistä'. Jyrki Virolaisen blogi 17.12.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013.

58 Oikeusasiamiehen tuomioistuinten laillisuusvalvonnan valtiosäännöllisestä problematiikasta ks. esimerkiksi Jääskeläinen 2010, s. 178–190.

tiivisuudesta, ja järjestelmä saattaisi myös muodostua varsin byrokraattiseksi ja lisäresursseja vaativaksi.

5 Tuomarin esteellisyys välimiestehtävien perusteella

5.1 Yleistä

Kuten aiemmin on tuotu esiin, eräs konkreettinen ongelma tuomareiden välimiestehtävissä on esteellisyyden, eli puolueettomuuden vaarantumisen, mahdollisuus. OK:n 13 luvun esteellisyyssäännökset ovat laajat ja paikoin varsin avoimet, joten esteellisyyssäilytykset voivat aktualisoitua moninlaisissa tilanteissa. Tässä osiossa käsitelen ja systematisoin eri esteellisyytilanteita käytännön esimerkkinä välimiestehtävien vaikutuksesta riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen.

5.2 Kahden instanssin jäävi

Oikeudenkäymiskaaren 13:7:n mukaan tuomarin on esteellinen, mikäli hän on käsitellyt samaa asiaa toisessa tuomioistuimessa, muussa viranomaisessa tai välimiehenä. Tämä kahden instanssin jäävi eli oikeusaste-esteellisyys estää sen, että tuomarilla olisi jo valmiiksi ennakkokäsitys asiasta.⁵⁹ Tuomari on esimerkiksi esteellinen vahvistamaan tai kumoamaan välitystuomion, jonka antamiseen hän on itse osallistunut välimiehenä. Tuomari on myös esteellinen käsittelemään riitaa, jota on jo käsitellyt välimiesoikeudessa, mutta joka on tullut jostain syystä vireille tuomioistuimessa. Asia on näin riippumatta siitä, kuinka kauan ennen oikeudenkäynnin alkamista tuomari on toiminut välimiehenä.⁶⁰ Toisin kuin jäljempänä käsiteltävät tilanteet, OK 13:7 ei myöskään ole harkinnanvarainen.

Kahden instanssin jäävistä on kirjoitettu paljon oikeuskirjallisuudessa yleisesityksiä myöten⁶¹, ja se voi joskus aiheuttaa hankalia tulkintakysymyksiä. Välimiesmenettely on yleensä kuitenkin täysin irrallinen varsinaisesta tuomioistuinmenettelystä eikä välitystuomioon voi hakea muutosta. Lisäk-

59 Jokela 2005, s. 336.

60 Tapanila 2007, s. 213.

61 Ks. esim. Jokela 2005, s. 336–339, Lappalainen 2012, s. 274–279 ja Tirkkonen 1974, s. 220. Tarkempi käsittely ks. esim. Tapanila 2007, s. 199–224.

si kahden instanssin jäävin suhdetta välimiesmenettelyyn pidettiin varsin selvänä kirjallisuudessa jo ennen kuin OK 13:7 nimenomaisesti säädettiin kattamaan välimiesmenettelyn.⁶² Tulkintaongelmia ei siis juurikaan ilmene, vaan yleensä on selvää aiheutuuko tuomarille tämän aikaisempien välimies-tehtäviensä perusteella oikeusaste-esteellisyys.

5.3 Erityinen suhde asianosaiseen ja sen lainsäädäntöpohja

Oikeudenkäymiskaaren 13:6:n 1 momentin 2 kohdan mukaan tuomari on esteellinen, jos tuomarilla on palvelussuhteen perusteella tai muuten asianosaiseen sellainen suhde, että se, erityisesti käsiteltävänä olevan asian laatu huomioon ottaen, antaa perustellun aiheen epäillä tuomarin puolueettomuutta asiassa. Kyseessä on varsin laaja sekä tärkeä esteellisyysperuste, jota kutsutaan erityiseksi suhteeksi asianosaiseen. Se on lisäksi harkinnanvarainen, eli se ei johda automaattisesti esteellisyyteen. Lain esitöiden mukaan “säännöksen tarkoitus on kattaa sellaisia tilanteita, joissa jonkun asianosaisen ja myös ulkopuolisen silmin katsottuna vaarana voi olla yhden asianosaisen suosiminen tai syrjiminen.” Suhteen on myös oltava ”tuomarille syystä tai toisesta tärkeä ja merkityksellinen”.⁶³ Itse laissa (OK 13:6,3) soveltamisalaa rajataan siten, että tavanomainen asiakkuuteen, omistukseen tai niihin verrattavaan seikkaan perustuva suhde asianosaiseen ei aiheuta esteellisyttä. Esitöissä ja säännöksessä mainitaan myös, että on erityisesti otettava huomioon käsiteltävänä olevan asian laatu, mutta lisäksi esitöiden mukaan on otettava huomioon myös muut olennaiset olosuhteet.⁶⁴ Voitaneen siis päätellä, että mikä tahansa epäily ei riitä tekemään tuomaria esteelliseksi, ja on katsottava asiaa kokonaisuutena ottaen huomioon sekä tuomarin, asianosaisen että ulkopuolisen perusteltu näkökulma.

Esitöiden mukaan palvelussuhteeseen voidaan rinnastaa myös toimeksiantosuhte. Välimiessuhde voidaan useissa tapauksissa mieltää toimeksiantosuhteeksi: toimeksiantaja valitsee välimiehen hoitamaan toimeksiantannon ja maksaa tälle tehdystä työstä palkkion. Vaikkei riidan osapuoli itse valitsikaan välimiestä ja toimeksiantokonstruktio ei soveltuisi, voi näiden välillä silti olla sellainen suhde, että se saattaa antaa perustellun aiheen epäillä

62 Lappalainen 1995, s. 175.

63 HE 78/2000, s. 37.

64 *ibid.*, s. 36–37.

tuomarin puolueettomuutta OK 13:6:n 1 momentin 2-kohdan mukaisesti. Tällöin erityinen suhde on lähinnä taloudellinen side riidan osapuolen ja välimiehen välillä sekä laajemmin välimiehen mahdollinen sidonnaisuus tiettyyn intressipiiriin.⁶⁵ Varsinkin tällaisessa arvioinnissa korostuu objektiivisen puolueettomuuden vaatimus, jolloin asiaa ei voida tarkastella vain tuomarin omasta näkökulmasta.⁶⁶ Toisaalta kun osapuoli ei itse valitse välimiestä, on esteellisyyskynnyksen oltava lähtökohtaisesti korkeampi. On kuitenkin mahdotonta antaa minkäänlaisia tiukkoja sääntöjä siitä, milloin tuomari on esteellinen välimiestoimeksiannon perusteella. Joitakin tyyppi-ilanteita voidaan tosin erottaa, ja käsitellän näitä seuraavaksi.

5.4 Yksi aiempi välimiestehtävä

Lienee varsin tavallista, että välimiehen ratkaistua riidan hän ei ole enää osapuoliin yhteydessä. Voidaan kysyä, voiko yksi päättynyt välimiestehtävä tehdä tuomarin esteelliseksi. Lain esitöissä asiaa käsitellään epäsuorasti käyttämällä esimerkkinä kirjanpitoa:

“Palvelussuhteeseen voidaan rinnastaa toimeksiantosuhte. Esimerkiksi yhtiön kirjanpidon laatinut henkilö ei voi olla tuomarina asiassa, jos kirjanpidolla juuri hänen laatimaltaan ajalta on asiassa merkitystä. Jos taas näin ei ole eikä tuomarilla ole toimeksiantosuhteen päätyttyä muuta yhteyttä asianosaisena olevaan yhtiöön, tuomaria ei voida pitää esteellisenä.”⁶⁷

Esitöissä todetaan myös, että “mikäli tuomari on sen sijaan toiminut asiamiehenä vain jossakin yksittäisessä tehtävässä tai lyhyen aikaa, se ei yksin riitä perusteeksi jääviyteen.”⁶⁸ Ottaen huomioon, että asiamiehenä toimiminen on jopa välimiestehtävää henkilökohtaisempaa ja luottamuksellisempaa, katsoisin, ettei päättynyt välimiestoimeksianto voi näillä perusteilla

65 Taloudellinen side muodostuu lähinnä osapuolen välimiehelle maksamasta palkkiosta. Intressipiirillä taas tarkoitan lähinnä riidan osapuolen laajempaa intressipiiriä, enkä niinkään aiemmin käsiteltyä yleisen elinkeinoelämän intressipiiriä, josta mm. Tuori ja Virolainen ovat olleet huolestuneita. Tällainen intressipiiri voisi olla esim. osapuoliyhtiön konserni tai mahdollisesti jokin suppea toimiala.

66 Objektiivisen puolueettomuuden vaatimuksen mukaan tuomioistuimen on näytettävä ulospäin puolueettomalta, ja tuomioistuimen kokoonpanossa ei saa olla sellaisia ulkoisia tekijöitä, jotka antaisivat perusteltua epäilystä tuomioistuimen puolueettomuudesta. Ks. Jokela 2005, s. 329 tai Tapanila 2007, s. 64–71.

67 HE 78/2000, s. 37.

68 *ibid.*

tehdä tuomaria esteelliseksi. Samoin toteaa Antti Tapanila väitöskirjassaan, tosin suppeammin perusteluin.⁶⁹

Ottaen kuitenkin huomioon välimiesten korkeat palkkiot, yksikin välimiestehtävä voi muodostaa huomattavaan taloudellisen siteen tuomarin ja asianosaisen välille.⁷⁰ Tuomari voi saada välimiestehtävistä jopa virkapalkkaansa suurempia tuloja.⁷¹ Vaikka suuri palkkio maksettaisiinkin vain yhdestä ratkaisusta, se voi synnyttää jonkinlaisia lojaalisuussuhteita. En siis kategorisesti sulki pois sitä mahdollisuutta, että jo yksikin päättynyt välimiestoimeksianto voi tehdä tuomarin esteelliseksi suhteessa asianosaiseen. Kynnyksen on tällöin oltava kuitenkin huomattavan korkea, ja nähdäkseni on ainakin edellytettävä, että välimies olisi asianosaisen eikä esimerkiksi instituutin nimeämä. On myös huomioitava säännöksessä mainittu asian laatu sekä esitöissä mainitut muut olennaiset olosuhteet.⁷² Katsoisin, että on otettava huomioon ainakin välimiespalkkion suuruus, sen suhde tuomarin muihin tuloihin, välimiestoimeksiannosta kulunut aika, ja tuomarin mahdollisesti hoitamat muut toimeksiannot.

Eri asia on sekin, että osapuolten valitsema välimies saattaa joissakin tapauksissa toimia avoimen puolueellisesti eli ajaa hänet valinheen osapuolen asiaa välimiesoikeuden jäsenenä. Tämä on luonnollisesti kiellettyä, sillä välimiehen tulee olla puolueeton ja riippumaton kuten tuomarinkin. Tästä huolimatta on kirjallisuudessa kuvattu tapauksia, joissa välimiehet ajavat häikäilemättömästi valitsijansa asiaa.⁷³ Tämänkaltaiseen toimintaan syyllystyneen välimiestuomarin esteellisyyttä olisi tietenkin arvioitava ankarammin.

69 Tapanila 2007, s. 172. Tapanila katsoo, ettei oikeudenkäyntiä edeltävällä yksittäisellä tehtävällä ole samaa merkitystä kuin oikeudenkäynnin aikana hoidetulla tehtävällä. Hänen mukaansa tuomaria voidaan pitää esteellisenä vain, jos tämä on toiminut useissa välimiesoikeudenkäynneissä, joissa oikeudenkäynnin asianosainen on ollut osapuolena.

70 Virolainen katsoo, että jo tämä synnyttää sellaisen riippuvuussuhteen, että vastapuolella on oikeudenkäynnissä perusteltua aihetta epäillä tuomarin puolueettomuutta. Ks. Virolainen 1997, s. 142.

71 Esimerkiksi ICC:n välityslautakunnan suosituksen mukaan 5–10 miljoonan dollarin arvoisen riidan ratkaisemisesta maksetaan välimiehille n. 32 000–140 000 dollaria; vrt. KKO:n oikeusneuvoksen vuosipalkka n. 120 000 euroa ja suomalaisen keskipalkka n. 40 000 euroa.

72 HE 78/2000, s. 37.

73 Esimerkiksi Ståhlberg 1996, s. 452, jossa hän kuvaa, että on ollut mukana kokoonpanoissa, joissa välimies on pyrkinyt näkemään kaiken nimeäjänsä silmälasien läpi ja jopa kuvannut asianosaista ”päämieheksen”.

5.5 Useampi aiempi välimiestehtävä

Asiaa tulee arvioida eri tavalla, jos tuomari on välimiehenä ratkaissut useamman asianosaisen riidan. Useamman välimiestehtävän hoitaminen samalle taholle synnyttää jo helposti sellaisia taloudellisia ja muita siteitä, joita yksi toimeksianto välttämättä ei vielä aiheuta.⁷⁴ Jos asianosainen on ollut niin tyytyväinen tuomarin toimintaan välimiehenä että on valinnut tämän uudestaan, ei suhdetta enää voida pitää niin tavanomaisena ja neutraalina, ettei esteellisyyttä syntyisi. Tuomari näyttäytyy tällaisessa tilanteessa tavallaan asianosaisen ”luottomiehenä”. Vaikka tuomari ei olisi toiminut asianosaisen valitsemana välimiehenä, on hän joka tapauksessa huomattavasti suuremmassa määrin sitoutunut asianosaiseen ja tämän intressipiiriin sekä välimiestehtävistä saatuun taloudelliseen hyötyyn.⁷⁵

On myös huomattava, että *wälimiehen* esteellisyyssperusteena pidetään toimimista toistuvasti ilman hyväksyttävää syytä saman asianosaisen nimeämänä välimiehenä.⁷⁶ Katsoisin, ettei tuomarin esteellisyyksivaatimuksia voida asettaa alemmalle tasolle kuin välimiehen, sillä tuomioistuimen on täytettävä objektiivisen puolueettomuuden vaatimus, kun taas välimiehillä ei tällaista velvollisuutta ole.⁷⁷ Välimiehen esteellisyys on viime kädessä pitkälti dispositiivinen asia⁷⁸, kun taas tuomioistuimen on nautittava yleisön luottamusta eikä asianosainen voi edes suostumuksellaan olla osallisena puolueelliseen oikeudenkäyntiin.⁷⁹

Tilanne, jossa tuomari on toiminut vain kerran asianosaisen välimiehenä, eroaa siis merkittävästi tilanteesta, jossa tuomari on tehnyt näin useamman kerran. Nähdäkseni kynnys tuomarin toteamiseksi esteelliseksi on huomattavasti alempana jäljemmässä, erityisesti jos asianosainen on itse nimennyt tuomarin välimieheksi. Tässäkään tilanteessa ei kuitenkaan voida automaatt-

74 Virolainen katsoi jo ennen OK 13 luvun uudistusta, että useampi välimiestehtävä synnyttäisi automaattisesti esteellisyyden. Virolainen 1997, s. 141.

75 Tapanila 2007, s. 172.

76 HE 202/1991, s. 14–15, Tapanila 2007, s. 172, Kurkela 1996, s. 40.

77 Sinänsä VäliML 10 § edellyttää, että välimies on esteellinen käsittelemään asiaa aina kun tuomarikin olisi. Kun välimiesmenettelyt ovat kuitenkin suurelta osin salaisia eivätkä ne tule yleisön tietoon, ei mielestäni välimiehen esteettömyyden edellytys voi olla objektiivinen puolueettomuus samalla tavalla kuin yleisellä tuomioistuimella. Samaa mieltä myös asianosaisten valitsemista välimiehistä Turunen 2005b, s. 102.

78 Lindholm 2005, s. 202.

79 Tapanila 2007, s. 44.

tisesti syrjäyttää tuomaria esteellisenä, vaan huomioon on otettava taas asian laatu ja muut olennaiset seikat. Tuomaria ei liene syytä aina katsoa esteelliseksi erityisesti jos hän on valikoitunut välimieheksi muun kuin asianosaisen valinnalla, jos välimiesmenettelyt ovat olleet taloudellisten arvojen ja palkkioiden osalta vähäisiä, tai jos menettelyä ei ole viety loppuun esimerkiksi sovinnon takia.

5.6 Oikeudenkäynnin aikainen välimiestehtävä

Välimiehenä toimiminen oikeudenkäynnin asianosaiselle samaan aikaan kuin oikeudenkäynti on vireillä voi sekin tehdä tuomarin esteelliseksi. Ero aiempiin tyyppitilanteisiin on oikeudenkäynnin ja välimiestehtävien samanaikaisuus. Tuomari ei myöskään ole saanut palkkiotaan mahdollista ennakkoa lukuun ottamatta. Oikeudenkäynnin aikainen välimiestoimeksianto voi johtaa siihen, että jos tuomari samastuu asianosaisen tilanteeseen tai tavoitteisiin välimiesmenettelyssä, tämä asenne voi vaikuttaa myös oikeudenkäyntiin. Keskenäisessä välimiesmenettelyssä välimies ei vielä ole saanut palkkiotaan ainakaan kokonaisuudessaan, jolloin taloudellinen lojaalisuussuhde tavallaan myös korostuu ja aktualisoituu; välimiestuomarilla on tilanteessa muutenkin vaara tulla syrjäytetyksi esimerkiksi esteellisyysväitteen perusteella. Tällaisessa tilanteessa tuomari voi kokea helpommaksi ratkaista tuomioistuinasia hänet valinneen asianosaisen hyväksi.

Voidaan myös perustellusti kysyä, voiko välimies ylipäänsä olla puolueeton silloin jos hänet on nimennyt asianosainen itse. Santtu Turunen katsoo, että välimies on, ottaen huomioon välimiesten tyyppillisesti korkeat palkkiot, jonkinlaisessa kiitollisuudenvelassa nimennyttä asianosaista kohtaan ja saattaa ratkaistessaan asiaa ajatella tulevia mahdollisuuksiaan tulla nimetyksi välimieheksi vastaaviin tapauksiin.⁸⁰ Hänen on käytännössä otettava huomioon ammatillinen tulevaisuutensa eikä hänellä ole mahdollisuutta luottaa saavansa ansionsa lopun elämäänsä riidanratkaisutoiminnasta, elleivät päätökset ainakin yleensä miellytä alan vakio toimijoita.⁸¹ Näin kieltämättä voi ollakin, ja välimiesten *de facto* riippumattomuus ja puolueettomuus voidaan

⁸⁰ Turunen 2005a, s. 107. Näin katsoi myös Eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja lausunnossaan tuomaritoimikunnan osamietinnöstä (KM 1997:12); ks. Uhlbäck 1998, s. 8.

⁸¹ Turunen 2005b, s. 101.

perustellusti kyseenalaistaa. Tällainen puolueellisuus voi myös vaikuttaa samaan aikaan vireillä olevaan oikeudenkäyntiin, ja tälläkin perusteella voitaneen katsoa, että tuomari voisi olla esteellinen toimiessaan samaan aikaan asianosaisen valitsemana välimiehenä.

Kuitenkin vahvin peruste esteellisyyden syntymiselle tämänkaltaisessa tilanteessa on objektiivisen puolueettomuuden vaatimus. Ulkopuolisen voi olla hyvinkin vaikeaa nähdä sellaista tuomaria puolueettomana, joka ratkaisee kahta riitaa samanaikaisesti, mutta saa toisessa palkan valtiolta ja toisessa palkkion riidan asianosaiselta. Näin on varsinkin sellaisessa tilanteessa, jossa tuomari ratkaisee ensin välimiesriidan ja sitten tuomioistuinriidan saman asianosaisen hyväksi.

5.7 Asiamies välimiehen valitsijana

Silloinkin kun välimies on toimeksiantosuhteessa asianosaiseen, on yleistä, että välimiehen valitsee tosiasiallisesti päämiehen asianajaja tai muu asiamies eikä asianosainen itse.⁸² Kun *de facto* valinnan tekee asianajaja, on kysyttävä, voiko tuomari olla esteellinen suhteessa asianosaisen asiamieheen? Itse en näe syytä siihen, etteikö myös suhde asiamieheen voisi tehdä tuomaria esteelliseksi. Tätä voi perustella sillä, että myös tuomarin läheisyys asiamieheen voi tehdä tuomarin esteelliseksi (OK 13:4). Suhteessa asiamieheen ei tosin soveltuisi OK 13:6.1, sillä se koskee vain asianosaisen ja tuomarin välistä suhdetta. Esteellisyyden oikeusperusta olisi tällöin OK 13:7,3:n yleislauseke. Tuomari voisi nähdäkseni olla esteellinen suhteessa asiamieheen, vaikka hänellä ei olisi mitään erityistä suhdetta itse asianosaiseen. Esteellisyyden perustelut ovat kuitenkin varsin erilaiset, sillä asiamies ei maksa välimiehen palkkiota.

Koska välimiehen valitsee käytännössä usein asianajaja, välimies voi kokea olevansa Turusen katsomalla tavalla ”kiitollisuudenvelassa” asianajajalle. Välimies voi myös kokea tulevien nimityksiensä riippuvan siitä, että hän ratkaisee kyseessä olevan asian edullisesti asianajajalle ja tämän päämiehelle.⁸³

82 Virolainen – Pölonen 2004, s. 459 ja Virolainen, Jyrki: ‘604. KKO:n jäsenten salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta’. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> vierailupäivä 10.2.2013.

83 Vrt. Turunen 2005b, s. 102, joka tosin koskee vain suhdetta asianosaiseen.

Näin ollen toive saada välimiestoimeksiantoja ja -palkkioita myös jatkossa voi muodostaa eräänlaisen epäsuoran taloudellisen siteen.⁸⁴ On myös huomattava, että välimiesmenettelyssä välimiestä saatetaan pitää esteellisenä, jos sama asianajoyhteisö tai muu vastaava organisaatio nimeää toistuvasti tai samanaikaisesti saman välimiehen.⁸⁵ Jos tätä ei hyväksytä välimiesmenettelyssä, ei sitä voida hyväksyä myöskään julkista luottamusta edellyttävässä tuomioistuimenmenettelyssä.⁸⁶

Kynnys esteellisyyden toteamiselle suhteessa asiamieheen pitäisi olla korkeampi kuin suhteessa asianosaiseen, sillä asiamies ei aina valitse välimiestä eikä maksa tämän palkkiota. En pitäisi realistisena, että ainakaan yksi päättynyt välimiestoimeksianto voisi tehdä tuomaria esteelliseksi vain sillä perusteella, että asianosaisen asiamies on ollut mukana kyseisessä välimiesmenettelyssä. Myöskään kaksi toimeksiantoa ei välttämättä johtaisi esteellisyyteen, joskin tapauskohtainen harkinta korostuu taas. Mitä useammin asiamies on toiminut tuomarin kanssa samassa välimiesmenettelyssä, sitä perustellumpaa olisi kuitenkin katsoa tuomari esteelliseksi suhteessa asiamieheen.

6 Lopuksi

On selvää, että tuomareiden toimiminen sivutoimisina välimiehinä ei ole ongelmatonta yhteiskunnan kannalta, sillä luottamus tuomioistuimiin ja lainkäytön legitimitteetti edellyttävät tuomioistuinten riippumattomuuden ja puolueettomuuden turvaamista. Nykyjärjestelmässä, jossa tuomareiden sallitaan toimia välimiehinä mutta valvonta- ja lupa-asiat eivät saa asianmukaista huomiota, tuomareiden välimiestehtävät vaarantavat selvästi tuomioistuinten riippumattomuuden ja puolueettomuuden. Tuomareiden välimiestehtävien kieltämiselle ei tästä huolimatta ole riittäviä perusteita, ja tässä artikkelissa olen esittänyt joitakin mahdollisia muutosehdotuksia.

Tuomareiden välimiestehtävät voivat myös tehdä tuomarin esteelliseksi varsin erilaisissa tilanteissa, joskus yllättävästikin. Säännösten avoimuuden

84 Myös valtioneuvoston oikeuskansleri katsoo, että taloudellisia riippuvuussuhteita voi syntyä suhteessa asiamiehiin. OKV 683/1/2012.

85 Kurkela 1996, s. 40.

86 Ks. kohdassa 5.5 esittämäni vastaava argumentaationi esteellisyydkynnyksen erosta tuomioistuinten ja välimiesoikeuksien välillä.

vuoksi tarkkoja sääntöjä ei voida esittää, mutta olosuhteista riippuen tuomari voinee tulla esteelliseksi joskus jopa yhden päättyneen välimiestehtävän perusteella. Tuomarin esteellisyyttä on kuitenkin aina harkittava tapauskohtaisesti ja eri näkökulmia on punnittava huolellisesti.

On vielä huomautettava, että merkitystä ei ole vain sillä, vaarantavatko tuomarit todellisuudessa riippumattomuuttaan tai puolueettomuuttaan. Merkitystä ei myöskään tulisi olla sillä, mitä yksittäiset ihmiset tästä uskovat. Olennaista asiassa on järjestelmän läpinäkyväisyys, tämän vaikutus tuomioistuinten ja koko oikeusjärjestelmän uskottavuuteen, ja sitä kautta lainkäytön legitimitettiin.

Lähteet

Kirjallisuus

Halila, Heikki: Neljältä vuosikymmeneltä. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus, 2002. (Halila 2002)

Hallberg, Pekka: Oikeusturva. Teoksessa Hallberg et. al: Perusoikeudet. Helsinki, WSOY, 2011. (Hallberg 2011)

Havansi, Erkki: Välimiesmenettely. Teoksessa Lappalainen et. al: Prosessioikeus. Helsinki, Sanoma Pro, 2012. (Havansi 2012)

Jokela, Antti: Tuomioistuimet ja välimiesmenettely. LM 1985 s. 510–524. (Jokela 1985)

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin perusteet. Helsinki, Talentum, 2005. (Jokela 2005)

Jääskeläinen, Petri: Tuomioistuinten valvonnan perusteet, rajoitukset ja sisältö. Teoksessa Eduskunnan oikeusasiamies 90. Helsinki, Eduskunnan oikeusasiamies, 2010. (Jääskeläinen 2010)

Kurkela, Matti S: Välimiesmenettelylaki. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus, 1996. (Kurkela 1996)

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus I. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus, 1995. (Lappalainen 1995)

Lappalainen, Juha: Tuomari ja tuomarinvirka. Teoksessa Lappalainen et. al: Prosessioikeus. Helsinki, Sanoma Pro, 2012. (Lappalainen 2012)

Lindholm, Tomas: Näkökohtia välimiehen esteellisyydestä – erityisesti asianajajan näkökulmasta. Teoksessa Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935 - 15/1 – 2005. Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys, 2005. (Lindholm 2005)

Ståhlberg, Kaarlo: Näkökohtia välimiehen esteellisyydestä välimiesmenettelystä 23.10.1992 annetun lain mukaan. DL 1996 s. 451–456. (Ståhlberg 1996)

Tapanila, Antti: Tuomarin esteellisyys. Jyväskylä, Suomalainen lakimiesyhdistys, 2007. (Tapanila 2007)

Turunen, Santtu: Välimiehen riippumattomuus ja puolueettomuus – käsitteellinen mahdollisuus? Teoksessa Riidanratkaisun uusi maailma. Helsinki, Edita, 2005. (Turunen 2005a)

Turunen, Santtu: Vaihtoehtoinen riidanratkaisija – unohtunut oikeudellinen näkökulma. Teoksessa Vaihtoehtoista riidanratkaisua vai vaihtoehtoista konfliktinratkaisua? Helsinki, COMI, 2005. (Turunen 2005b)

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus I. Porvoo, WSOY, 1974. (Tirkkonen 1974)

Tuori, Kaarlo: Domstolarnas och domarnas oavhängighet. JFT 1996 s. 492–501. (Tuori 1996)

Tuori, Kaarlo: Tuomarit ja tuomioistuimet suomalaisessa oikeuskulttuurissa. LM 2000 s. 1049–1059. (Tuori 2000)

Uhlbäck, Jarmo: Lausunnot Tuomarit välimiehinä, tuomaritoimikunnan osamietinnöstä 1997:12, tiivistelmä. Helsinki, Oikeusministeriö, 1998. (Uhlbäck 1998)

Virolainen, Jyrki: Lainkäyttö. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus, 1995. (Virolainen 1995)

Virolainen, Jyrki: Korkein oikeus kriisissä. Rovaniemi, Pandecta, 1997. (Virolainen 1997)

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessioikeus 2, rikosprosessin osalliset. Helsinki, WSOY, 2004. (Virolainen – Pölönen 2004)

Virallislähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuomareiden nimittämistä koskevaksi lainsäädännöksi (109/1999)

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuomarin esteellisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi (78/2000)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi välimiesmenettelystä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (202/1991)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtion virkamieslain 18 §:n muuttamisesta (26/1999)

Markku Pohjola /sd ym.: Lakialoite laiksi välimiesmenettelystä annetun lain 8 §:n muuttamisesta. LA 30/1997 vp.

Tuomarit välimiehinä, tuomaritoimikunnan osamietintö. KM 1997:12.

Lausunto tuomarien välimieskäytännöstä. Pauliine Koskelo, KKO:n presidentti, 5.10.2012. OH2012/178.

Muut lähteet

Arbitration Institute of the Chamber of Commerce: Arbitration Rules 2010. Haettu osoitteesta <http://www.sccinstitute.com/skiljedomsregler-4.aspx>, 10.2.2013.

ICC Rules of Arbitration. Haettu osoitteesta <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/>, 10.2.2013.

Keskuskauppakamarin välityslautakunnan säännöt. Haettu osoitteesta http://arbitration.fi/en/files/FCC_saannot.pdf, 10.2.2013.

Roschier Disputes Index. Haettu osoitteesta <http://www.roschier.com/files/c9892a989183de32e976c6f04e700201.pdf>, 10.2.2013.

Oikeustoimittajat ry:n selvitys: Välimiestehtävät keskittyvät korkeimpaan oikeuteen. 5.6.2012, ja tämän pohjana oleva KKO:n kansliapäällikön päätös OH2012/105 liitteineen, annettu 8.5.2012. Haettu osoitteesta <http://www.oikeustoimittajat.fi/>, 10.2.2013.

Virolainen, Jyrki: '17. KKO:n oikeusneuvokset välimiehinä'. Jyrki Virolaisen blogi 9.9.2008. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/>, 10.2.2013.

Virolainen, Jyrki: '556. KKO:n jäsenten salaiset välimiestehtävät tulisi kieltää.' Jyrki Virolaisen blogi 12.3.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> 10.2.2013.

Virolainen, Jyrki: '604. KKO:n jäsenten salaiset ja suurituloiset välimiestehtävät ovat merkki tuomarietiikan rapautumisesta'. Jyrki Virolaisen blogi 6.6.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> 10.2.2013.

Virolainen, Jyrki: '681. Oikeuskanslerilta kesy kannanotto tuomareiden välimiestehtävistä'. Jyrki Virolaisen blogi 17.12.2012. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> 10.2.2013.

Virolainen, Jyrki: '688. KKO:n presidentiltä yksipuolinen lausunto oikeusneuvosten välimiestehtävistä'. Jyrki Virolaisen blogi 15.1.2013. Haettu osoitteesta <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/> 10.2.2013.

Oikeustapaukset

Valtioneuvoston oikeuskansleri

OKV 244/1/1997 (28.8.1997)

OKV 683/1/2012 (26.11.2012)